

bo‘lgan munosabati oilaning psixologik iqlimini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Bugungi kunda oilaning mustahkamligi va sog‘lom psixologik muhitni ta‘minlash jamiyat taraqqiyotining muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Farzand tug‘ilishi oilaviy hayotda yangi bosqichni boshlab berib, er-xotin munosabatlarida sezilarli o‘zgarishlarga sabab bo‘ladi. Ayniqsa, tug‘ruqdan keyingi davrda ayolning psixo-emotsional holati beqaror bo‘lib, bu jarayonda otaning ayoliga bo‘lgan munosabati va otalik mas‘uliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, otaning yetarli darajada emotsional va amaliy qo‘llab-quvvatlamasligi oilaviy nizolar, ayol ruhiy holatining yomonlashuvi va er-xotin munosabatlarining sovuqlashuviga olib kelishi mumkin. Shu sababli otalik mas‘uliyatini rivojlantirishning nazariy asoslarini o‘rganish dolzarb masala hisoblanadi.

Farzand tug‘ilishi — oilaviy tizimdagi muhim burilish nuqtasi. Tug‘ruqdan keyingi davr oilada yangi maqom — ota va ona rollarining vujudga kelishi bilan kechadi. Bu jarayonda er-xotin munosabatlari vaqtinchalik ikkinchi o‘ringa surilishi, e‘tibor asosan bolaga qaratilishi mumkin. Aynan shu holat otaning ayoliga munosabatini sinovdan o‘tkazadi. Farzand tug‘ilishi bilan oilada:

- mas‘uliyatlar qayta taqsimlanadi;
- turmush o‘rtoqlar o‘rtasidagi munosabatlar yangi mazmun kasb etadi;
- sabr, hamkorlik va o‘zaro hurmat ehtiyoji kuchayadi.

Ilmiy tadqiqotlarga ko‘ra, farzand tug‘ilganidan keyin otaning faol ishtiroki — bola parvarishi, ayolga emotsional va amaliy yordam ko‘rsatishi — nafaqat onaning ruhiy holatini barqarorlashtiradi, balki bolaning sog‘lom rivojlanishiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Otalarning ayoliga munosabatini belgilovchi omillar. Otalarning munosabati ko‘plab omillar bilan belgilanadi. Psixologik jihatdan erkakda otalik mas‘uliyatini qabul qilish jarayoni stress va ichki ziddiyatlar bilan kechishi mumkin. Ijtimoiy omillar, jumladan jamiyatdagi “ota – faqat ta‘minlovchi” degan stereotiplar erkakning oilaviy jarayonda faol ishtirok etishini cheklaydi. Madaniy an‘analar esa ba‘zi hollarda ayolning emotsional holatini yetarlicha inobatga olmaslikka olib keladi. Otalarning ayoliga bo‘lgan munosabati oilaviy muhitning barqarorligi, farzand tarbiyasi va ayolning ruhiy salomatligini ta‘minlashda muhim omillardan biridir. Ayniqsa, farzand tug‘ilgandan keyingi davrda bu munosabat yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi, chunki ayol jismoniy va psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlashga muhtoj bo‘ladi. Nazariy manbalarga ko‘ra, otaning ayoliga bo‘lgan munosabati bir necha asosiy omillar bilan belgilanadi: erkakning oilaviy qadriyatlari, shaxsiy mas‘uliyat hissi, ijtimoiy muhit va oiladagi rollarni anglash darajasi. Ota tomonidan ko‘rsatilgan mehr, e‘tibor va tushunish ayolda ishonch hissini kuchaytiradi hamda onalik roliga moslashuvni yengillashtiradi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, otalarning qo‘llab-quvvatlovchi munosabati ayollarda stress darajasini kamaytiradi, tug‘ruqdan keyingi depressiya xavfini pasaytiradi va oilaviy munosabatlarning sog‘lom rivojlanishiga xizmat qiladi. Aksincha, befarqlik yoki keskin munosabat ayolda emotsional zo‘riqish, o‘ziga ishonchsizlik va oilaviy nizolarning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Ijtimoiy nuqtai nazardan qaralganda, an‘anaviy qarashlar hukmron bo‘lgan jamiyatlarda bola parvarishi asosan ayol zimmasiga yuklanadi. Bunday holatlarda otaning ayolga yetarli darajada

yordam bermasligi ruhiy charchoqqa sabab bo‘ladi. Zamonaviy oilaviy model esa otaning bola tarbiyasida faol ishtirokini va ayolga teng sherik sifatida munosabatda bo‘lishini taqozo etadi.

Tug‘ruqdan keyingi davrda ayolning psixo-emotsional holati. Postnatal davr ayol uchun gormonal va emotsional o‘zgarishlarga boy bo‘lib, u erkak tomonidan mehr, tushunish va qo‘llab-quvvatlashga muhtoj bo‘ladi. Otaning ijobiy munosabati ayolda o‘ziga ishonchni oshirsa, befarqlik depressiv holatlarning yuzaga kelishiga sabab bo‘lishi mumkin. Nazariy manbalarga ko‘ra, tug‘ruqdan keyingi davrda ayollarda quvonch va mamnunlik bilan bir qatorda qo‘rquv, xavotir, charchoq va ishonchsizlik holatlari kuzatiladi. Gormonal fonning keskin o‘zgarishi emotsional sezuvchanlikni oshiradi, natijada ayol mayda holatlarga nisbatan ham kuchli reaksiya bildirishi mumkin. Ba’zi hollarda tug‘ruqdan keyingi davrda ayollarda qisqa muddatli ruhiy holat — “baby blues” kuzatiladi. Bu holat yig‘loqilik, kayfiyatning tez o‘zgarishi, asabiylik bilan namoyon bo‘ladi va odatda qisqa vaqt ichida o‘z-o‘zidan o‘tib ketadi. Agar emotsional tushkunlik uzoq davom etsa, u tug‘ruqdan keyingi depressiyaga aylanishi mumkin, bu esa mutaxassis yordamini talab etadi. Xulosa qilib aytganda, tug‘ruqdan keyingi davrda ayolning psixo-emotsional holati murakkab va ko‘p omilli jarayon bo‘lib, u gormonal o‘zgarishlar, ijtimoiy muhit va oilaviy qo‘llab-quvvatlash darajasi bilan chambarchas bog‘liq. Ayolning ruhiy salomatligini saqlashda turmush o‘rtog‘i va oilaning tushunishi, sabri va g‘amxo‘rligi muhim ahamiyatga ega.

Otaning munosabati va er-xotin munosabatlaridagi o‘zgarishlar. Otaning ayoliga nisbatan e‘tiborli va mas‘uliyatli munosabati oilaviy barqarorlikni mustahkamlaydi. Aksincha, salbiy munosabatlar er-xotin o‘rtasida uzoqlashuv, nizolar va psixologik sovuqlikka olib keladi. Bu holatlar bolaning rivojlanishiga ham bilvosita ta‘sir ko‘rsatadi. Farzand tug‘ilishi oilaviy hayotda yangi bosqichni boshlab beradi. Ushbu davrda nafaqat ota-ona rollari shakllanadi, balki er-xotin o‘rtasidagi munosabatlarda ham sezilarli o‘zgarishlar yuz beradi. Ayniqsa, otaning ayoliga bo‘lgan munosabati oilaviy muhitning barqarorligi va o‘zaro ishonchning saqlanishida muhim omil hisoblanadi. Er-xotin munosabatlaridagi asosiy o‘zgarishlardan biri — rollarning qayta taqsimlanishidir. Avval er-xotin markazida bo‘lgan munosabatlar endi “ota-ona-bola” tizimiga o‘tadi. Bu holat vaqt, e‘tibor va mas‘uliyatning qayta bo‘linishini talab qiladi. Ota ushbu jarayonda faol ishtirok etsa, ayolda yolg‘izlik hissi kamayadi va er-xotin o‘rtasidagi psixologik masofa qisqaradi. Shuningdek, ijtimoiy va madaniy omillar ham otaning munosabatiga ta‘sir ko‘rsatadi. An‘anaviy qarashlar hukmron bo‘lgan oilalarda erkakning hissiy ishtiroki cheklangan bo‘lishi mumkin. Zamonaviy oilaviy model esa otaning nafaqat ta‘minlovchi, balki emotsional tayanch sifatidagi rolini ham e‘tirof etadi. Otaning ayoliga bo‘lgan munosabati er-xotin munosabatlarining sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. O‘zaro hurmat, tushunish va hamkorlikka asoslangan munosabatlar oilaviy barqarorlikni ta‘minlaydi hamda sog‘lom oilaviy muhitni shakllantiradi.

Otalik mas‘uliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari. Gumanistik yondashuvda otaning ayoliga mehr-muhabbat va hamkorlik asosida munosabatda bo‘lishi shaxsiy yetuklik belgisi sifatida qaraladi. Tizimli yondashuv esa oilani yagona tizim sifatida ko‘rib,

har bir a'zoning o'zaro ta'sirini muhim deb hisoblaydi. Shu jihatdan oilaviy psixologik maslahatlar otalik mas'uliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Psixologiya va pedagogika fanlarida otalik mas'uliyati deganda otaning farzand tarbiyasi, oilaviy munosabatlar va turmush o'rtog'iga nisbatan ongli, barqaror va ijtimoiy jihatdan mas'uliyatli munosabati tushuniladi. Mazkur tushuncha shaxsning ijtimoiy yetukligi, axloqiy qadriyatlari va oilaviy rolni anglash darajasi bilan bevosita bog'liqdir. Nazariy manbalarga ko'ra, otalik mas'uliyati uch asosiy tarkibiy qismdan iborat:

- Kognitiv komponent – otaning o'z ota sifatidagi vazifalarini anglab yetishi;
- Emotsional komponent – farzand va turmush o'rtog'iga nisbatan mehr, g'amxo'rlik va hissiy yaqinlik;
- Xulq-atvor komponenti – amaliy yordam, tarbiyaviy ishtirok va faol hamkorlik.

Nazariy jihatdan otalik mas'uliyatini rivojlantirishda ijtimoiy o'rganish nazariyasi muhim o'rin tutadi. Ushbu nazariyaga ko'ra, erkaklar otalik xatti-harakatlarini ijtimoiy muhit, yaqinlar va jamiyat namunalarini kuzatish orqali o'zlashtiradilar. Shuningdek, pedagogik yondashuvlarda oilaviy tarbiya, ota-onalarni ma'naviy-ma'rifiy tayyorlash orqali mas'uliyatni oshirish mumkinligi ta'kidlanadi. Otalik mas'uliyatini rivojlantirish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u shaxsiy, ijtimoiy va madaniy omillar bilan uzviy bog'liqdir. Ota tomonidan namoyon etilgan ongli mas'uliyat farzandning barkamol shaxs sifatida shakllanishiga, ayolning ruhiy farovonligiga va oilaning mustahkamligiga xizmat qiladi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, farzand tug'ilgandan keyin otaning ayoliga munosabati ko'pincha murakkab va ziddiyatli bo'ladi, ammo to'g'ri muloqot, o'zaro yordam va tushunish bilan bu davr oilani yanada birlashtiradi va munosabatlarni yangi, yanada yetuk bosqichga olib chiqadi. Bu davrda er-xotinning bir-biriga dalda bo'lishi, ayniqsa ayolning ruhiy holatini tushunish juda muhimdir. Farzand tug'ilgandan keyin otalarning ayoliga bo'lgan munosabati oilaning psixologik sog'lomligi va barqarorligini belgilovchi muhimdir. Ijobiy, qo'llab-quvvatlovchi munosabat nafaqat ayol, balki bola va butun oila rivoji uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Mazkur tadqiqotda farzand tug'ilganidan keyingi davrda otaning ayoliga bo'lgan munosabati va otalik mas'uliyatining oilaviy munosabatlarga ta'siri nazariy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tug'ruqdan keyingi davr ayol uchun psixo-emotsional jihatdan eng nozik bosqichlardan biri bo'lib, bu jarayonda otaning qo'llab-quvvatlovchi munosabati ayol ruhiy barqarorligining muhim omili hisoblanadi. Otalik mas'uliyatining yetarli darajada shakllanganligi er-xotin o'rtasidagi o'zaro hurmat, ishonch va hamkorlikni kuchaytiradi hamda oilaviy nizolarning oldini olishga xizmat qiladi. Ota tomonidan ko'rsatilgan mehr, e'tibor va faol ishtirok ayolning onalik rolga moslashuvini yengillashtirib, sog'lom oilaviy muhitni shakllantiradi. Xulosa qilib aytganda, otalik mas'uliyatini rivojlantirish nafaqat oilaviy barqarorlikni ta'minlaydi, balki farzandning barkamol shaxs sifatida shakllanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, otalarning oiladagi tarbiyaviy va emotsional rolini kuchaytirishga qaratilgan pedagogik va psixologik yondashuvlarni amaliyotga joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G‘oziyev E. Oila psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
2. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
3. Bowlby J. Attachment and Loss. – New York: Basic Books, 1982.
4. WHO. Maternal mental health and child development. – Geneva, 2016.
5. Craig L. Contemporary Fatherhood. – London: Palgrave Macmillan, 2019.